

Η Κοίμηση της Θεοτόκου: Ιεροσόλυμα ή Έφεσος;

/ [Γνώμες](#)

• **Γράφει ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Χονγκ Κονγκ κ. Νεκτάριος**

Η Κοίμηση της Υπεραγίας Θεοτόκου δεν είναι απλώς ένα ιστορικό γεγονός που διασώθηκε στην εκκλησιαστική μνήμη, αλλά γεγονός βαθιά συνδεδεμένο με τη λατρεία, την Πατερική παράδοση και την αυτοσυνειδησία της Εκκλησίας. Το ερώτημα για τον τόπο της Κοιμήσεως —Ιεροσόλυμα ή Έφεσος— δεν μπορεί να απαντηθεί μόνο με βάση μεταγενέστερες ευσεβείς παραδόσεις. Χρειάζεται να

εξετασθεί με κριτήριο την καθολική εκκλησιαστική μαρτυρία.

Σύμφωνα με την Ορθόδοξη παράδοση, η Θεοτόκος εκοιμήθη στα Ιεροσόλυμα, το πανάχραντο σώμα της μεταφέρθηκε και ετάφη στη Γεθσημανή και, μετά την τρίτη ημέρα, ο τάφος της βρέθηκε κενός. Η παράδοση αυτή διασώζεται στη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας, στις ομιλίες των Πατέρων, στα συναξάρια και στη συνεχή τιμή του τάφου της Παναγίας στην κοιλάδα του Ιωσαφάτ.

Απέναντι σε αυτή τη μαρτυρία προβάλλεται η νεότερη εκδοχή της Εφέσου, σύμφωνα με την οποία η Παναγία έζησε τα τελευταία της χρόνια κοντά στον Απόστολο Ιωάννη στην Έφεσο και εκεί εκοιμήθη. Η άποψη αυτή συνδέεται κυρίως με τον λεγόμενο «Οίκο της Παναγίας» κοντά στην Έφεσο και με τις οράσεις της Anne Catherine Emmerich τον 19ο αιώνα. Ωστόσο, η σύνδεση αυτή δεν έχει το βάρος αρχαίας και καθολικής εκκλησιαστικής παραδόσεως. Ακόμη και δυτικές πηγές αναγνωρίζουν ότι η υπόθεση της Εφέσου δεν στηρίζεται σε αρχαία μαρτυρία.

Ας ξεκινήσουμε από την Αγία Γραφή

Η Καινή Διαθήκη δεν περιγράφει την Κοίμηση της Θεοτόκου. Παρέχει όμως ένα σημαντικό σημείο εκκίνησης. Μετά την Ανάληψη του Χριστού, οι Απόστολοι παραμένουν στα Ιεροσόλυμα, «προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ... σὺν Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ» (Πράξ. 1,14). Η τελευταία σαφής αγιογραφική αναφορά για την Παναγία την τοποθετεί στον πυρήνα της πρώτης Εκκλησίας των Ιεροσολύμων.

Το χωρίο αυτό δεν αποδεικνύει από μόνο του τον τόπο της Κοιμήσεως. Δείχνει όμως ότι η Ορθόδοξη παράδοση δεν ξεκινά από αυθαίρετη τοπική ανάμνηση. Η Παναγία εμφανίζεται συνδεδεμένη με την κοινότητα των Ιεροσολύμων, με τους Αποστόλους και με τον τόπο όπου γεννήθηκε ιστορικά η Εκκλησία κατά την Πεντηκοστή.

Η επιχειρηματολογία για την Έφεσο επικαλείται συχνά το χωρίο του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου, όπου ο Χριστός από τον Σταυρό λέγει στον αγαπημένο μαθητή: «ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου» (Ιω. 19,27). Ο Ιωάννης ανέλαβε πράγματι τη φροντίδα της Θεοτόκου. Από αυτό, όμως, δεν προκύπτει αναγκαστικά ότι η Παναγία τον ακολούθησε σε όλες τις μετέπειτα αποστολικές του μετακινήσεις ούτε ότι εκοιμήθη στην Έφεσο.

Λειτουργικές και Πατερικές μαρτυρίες

Η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν θεμελιώνει την πίστη της σε ιδιωτικές αποκαλύψεις, αλλά στη ζώσα Παράδοση: στη λατρεία, στους Πατέρες, στην εικονογραφία και

στη μνήμη του εκκλησιαστικού σώματος. Στην περίπτωση της Κοιμήσεως, αυτή η μνήμη δείχνει σταθερά προς τα Ιεροσόλυμα και τη Γεθσημανή.

Η εορτή της 15ης Αυγούστου μιλά για την Αποστολική σύναξη «ἐκ περάτων», για την παράδοση της ψυχής της Θεοτόκου στον Υιό της, για την ταφή του θεοδόχου σώματός της και για τον κενό τάφο. Η Γεθσημανή δεν εμφανίζεται ως τυχαίο γεωγραφικό πλαίσιο, αλλά ως τόπος θεολογικής μνήμης. Εκεί όπου ο Χριστός προσευχήθηκε πριν από το Πάθος Του, εκεί η Εκκλησία τιμά και την ταφή της Μητέρας Του.

Ιδιαίτερη βαρύτητα έχει η μαρτυρία του Αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού. Στις ομιλίες του για την Κοίμηση, ο άγιος συνδέει σαφώς την παράδοση της Κοιμήσεως της Θεοτόκου με τη Γεθσημανή. Παραδίδει μάλιστα την παλαιότερη διήγηση που σχετίζεται με τον Πατριάρχη Ιεροσολύμων Ιουβενάλιο. Σύμφωνα με αυτή, τον καιρό της Συνόδου της Χαλκηδόνας, ο αυτοκράτορας Μαρκιανός και η αγία Πουλχερία ζήτησαν να μεταφερθεί στην Κωνσταντινούπολη το σώμα της Θεοτόκου. Ο Ιουβενάλιος απάντησε ότι η Εκκλησία γνωρίζει αρχαία παράδοση: οι Απόστολοι συναθροίσθηκαν στα Ιεροσόλυμα και παρέστησαν στην Κοίμηση, το σώμα της Παναγίας ετάφη στη Γεθσημανή και, όταν ο τάφος ανοίχθηκε μετά την τρίτη ημέρα, βρέθηκαν μόνο τα εντάφια.

Η μαρτυρία αυτή είναι σημαντική. Δεν αποτελεί απλή ποιητική αναφορά, αλλά Πατερική διατύπωση μιας προϋπάρχουσας Ιεροσολυμιτικής παραδόσεως. Ο Δαμασκηνός δεν επινοεί τη σύνδεση της Κοιμήσεως με τη Γεθσημανή· την παραλαμβάνει και τη μεταφέρει ως στοιχείο της εκκλησιαστικής μνήμης.

Οι μαρτυρίες των Απόκρυφων κειμένων

Τα απόκρυφα κείμενα περί της Κοιμήσεως της Παναγίας δεν έχουν κανονικό κύρος και δεν αποτελούν θεμέλιο δόγματος. Έχουν όμως ιστορική σημασία, επειδή αποτυπώνουν παραδόσεις που κυκλοφορούσαν σε χριστιανικές κοινότητες των πρώτων αιώνων.

Σε ορισμένες από αυτές τις διηγήσεις ο Ιωάννης παρουσιάζεται να βρίσκεται στην Έφεσο και να μεταφέρεται θαυματουργικά στον τόπο όπου βρίσκεται η Θεοτόκος. Το στοιχείο αυτό είναι πολύ σημαντικό για το ζήτημα που εξετάζουμε. Τα κείμενα γνωρίζουν τη σχέση του Ιωάννη με την Έφεσο, αλλά δεν τοποθετούν εκεί την Κοίμηση της Παναγίας. Αντιθέτως, ο Ιωάννης καλείται να έλθει από την Έφεσο προς τη Θεοτόκο, ενώ η συνέχεια της διηγήσεως κινείται στο περιβάλλον της Ιερουσαλήμ και της κοιλάδας του Ιωσαφάτ.

Έτσι καταρρίπτεται ο απλουστευτικός συλλογισμός: «ο Ιωάννης έζησε στην

Ἐφεσο, ἀρα και η Παναγία εκοιμήθη στην Ἐφεσο». Οι ίδιες οι παλαιές παραδόσεις που γνωρίζουν την παρουσία του Ιωάννη στην Ἐφεσο δεν τοποθετούν εκεί το γεγονός της Κοιμήσεως.

Μαρτυρίες Προσκυνητών

Η παράδοση της Γεθσημανής δεν περιορίζεται στην ελληνική Ανατολή. Μαρτυρείται και στη Δύση, ιδίως μέσα από προσκυνηματικές περιγραφές.

Ἢδη από τον 5ο αιώνα αναφέρονται προσκυνητές που γνωρίζουν τον τάφο της Θεοτόκου στην κοιλάδα του Ιωσαφάτ. Το *Breviarius de Hierusalem*, γύρω στο 431, μνημονεύει στην ίδια περιοχή βασιλική της Αγίας Μαρίας που περιείχε το μνήμα της. Η πληροφορία αυτή δείχνει ότι η τιμή του τάφου της Θεοτόκου στη Γεθσημανή δεν είναι όψιμη κατασκευή, αλλά συνδέεται με παλαιά προσκυνηματική μνήμη.

Τον 7ο αιώνα, ο Αρκούλφος (Arculf), επίσκοπος από τη Γαλατία, επισκέφθηκε τους Αγίους Τόπους. Η διήγησή του καταγράφηκε από τον Άγιο Αδάμναν (Adomnán) της Ιώνας στο έργο *De locis sanctis*. Εκεί περιγράφεται ναός της Αγίας Μαρίας στην κοιλάδα του Ιωσαφάτ, ο οποίος περιείχε τον τάφο της. Η μαρτυρία είναι ιδιαίτερα σημαντική, διότι προέρχεται από δυτικό προσκυνητή και επιβεβαιώνει την Ιεροσολυμιτική παράδοση.

Την ίδια γραμμή ακολουθεί και ο Άγιος Βέδας ο Αιδέσιμος. Στο δικό του *De locis sanctis*, βασισμένο σε μεγάλο βαθμό στον Αδάμναν, αναφέρει ότι στη Σιών μνημονευόταν ο τόπος της Κοιμήσεως της Αγίας Μαρίας, ενώ στην κοιλάδα του Ιωσαφάτ ετιμάτο ο τάφος της. Η παλαιά δυτική παράδοση, λοιπόν, εμφανίζεται με σαφή τοπογραφική διάκριση: Κοίμηση στη Σιών, ταφή στη Γεθσημανή.

Η εκδοχή της Εφέσου

Η Ἐφεσος υπήρξε σπουδαίο αποστολικό και εκκλησιαστικό κέντρο. Συνδέεται με τον Απόστολο Παύλο, τον Απόστολο Ιωάννη και την τιμή της Θεοτόκου από την Τρίτη Οικουμενική Σύνοδο. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι υπήρξε και τόπος της Κοιμήσεώς της.

Η εκδοχή της Εφέσου στηρίζεται κυρίως σε τρία σημεία: στην ανάθεση της Θεοτόκου στον Ιωάννη από τον Χριστό, στην παράδοση ότι ο Ιωάννης έζησε στην Ἐφεσο και στον νεότερο προσκυνηματικό τόπο που είναι γνωστός ως «Οίκος της Παναγίας». Κανένα από αυτά τα στοιχεία δεν αρκεί για να ανατρέψει την παλαιά παράδοση της Γεθσημανής.

Το ισχυρότερο πρόβλημα της θεωρίας περί Εφέσου είναι η έλλειψη αρχαίας μαρτυρίας. Ο «Οίκος της Παναγίας» συνδέθηκε ιδιαίτερα με τις οράσεις της Anne Catherine Emmerich τον 19ο αιώνα. Αυτές οι οράσεις μπορεί να έχουν σημασία για την ευσέβεια ορισμένων Ρωμαιοκαθολικών πιστών, δεν αποτελούν όμως εκκλησιαστικό τεκμήριο ικανό να μεταβάλει την παλαιότερη παράδοση.

Επιπλέον, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία δεν έχει δογματίσει την Έφεσο ως τόπο Κοιμήσεως ή κατοικίας της Θεοτόκου. Το δόγμα της Μεταστάσεως, όπως διατυπώθηκε το 1950 από τον Πίο ΙΒ΄ στη *Munificentissimus Deus*, ορίζει ότι η Θεοτόκος, αφού ολοκλήρωσε την επίγεια ζωή της, ανελήφθη σώματι και ψυχή στην ουράνια δόξα. Δεν ορίζει όμως τον τόπο της Κοιμήσεως. Συνεπώς, η παράδοση περί Εφέσου δεν είναι δεσμευτική ούτε για τη Ρωμαιοκαθολική δογματική διδασκαλία.

Γιατί η Ορθόδοξη Εκκλησία επιμένει στην παράδοση της Γεθσημανής

Η Ορθόδοξη Εκκλησία αποδέχεται την Ιερουσαλήμ και τη Γεθσημανή ως τόπους της Κοιμήσεως και ταφής της Θεοτόκου για συγκεκριμένους λόγους.

Πρώτον, η παράδοση αυτή έχει διαχρονική λειτουργική σταθερότητα. Η υμνολογία της εορτής, η εικονογραφία και τα συναξάρια συμφωνούν στη βασική αφήγηση: οι Απόστολοι συναθροίζονται, η Θεοτόκος παραδίδει την ψυχή της στον Χριστό, το σώμα της ενταφιάζεται και ο τάφος της μένει κενός.

Δεύτερον, διαθέτει Πατερική μαρτυρία, ιδίως από τον Άγιο Ιωάννη τον Δαμασκηνό, ο οποίος συνδέει ρητά την παράδοση περί της Κοιμήσεως της Θεοτόκου με τη Γεθσημανή και την Εκκλησία των Ιεροσολύμων.

Τρίτον, επιβεβαιώνεται από προσκυνηματικές μαρτυρίες Ανατολής και Δύσεως, οι οποίες αναγνωρίζουν τον τάφο της Θεοτόκου στην κοιλάδα του Ιωσαφάτ.

Τέταρτον, η εκδοχή της Εφέσου εμφανίζεται ασθενέστερη, επειδή στηρίζεται κυρίως σε εικασία για τη σχέση της Παναγίας με τις ιεραποστολικές περιοδείες του Ιωάννη και σε νεότερες ιδιωτικές οράσεις. Δεν διαθέτει ανάλογη αρχαία, Πατερική και λειτουργική βεβαίωση.